

Tarkistuslista 1.

Työperäisen hyväksikäytön tunnistaminen työsuojelutarkastajille sekä muille tarkastusviranomaisille

Työsuojelutarkastajilla on tarkastuksia tehdessään ainutlaatuinen mahdollisuus tunnistaa ihmiskauppaan tai työperäiseen hyväksikäyttöön viittaavia piirteitä. Myös esimerkiksi vero-, palo-, alkoholi- ja elintarviketarkastajilla on mahdollisuus tunnistaa ihmiskauppaan viittavia piirteitä. Valveutunut tarkastaja voi kiinnittää huomiota erilaisiin merkkeihin, jotka eivät itsessään välttämättä viittaa rikokseen, mutta joita yhdistämällä voi alkaa epäillä, että asiaan liittyy rikollista toimintaa. Tällaisia tarkastuksen aikana havainnoitavia merkkejä avataan seuraavassa listassa.

Osa julkaisua Ylinen P ym. (2020): Publication Series No. 95b. Helsinki: HEUNI. Työperäisen ihmiskaupan paljastaminen. Tutkintaopas esitutkintaviranomaisille ja tarkistuslista työsuojeluviranomaisille. Koko julkaisu [saatavissa täällä](#).

Julkaistu osana hanketta "FLOW. Flows of illicit funds and victims of human trafficking: uncovering the complexities". Hankkeen on rahoittanut Euroopan unionin sisäisen turvallisuuden rahasto, joka koskee poliisiyhteistyötä, rikollisuuden ehkäisemistä ja torjumista sekä kriisinhallintaa (ISF-P). Tässä julkaisussa esitetyt näkemykset ovat sen kirjoittajien eivätkä välttämättä edusta Euroopan komission virallista kantaa.

- Työnantaja kieltää puhuttamasta työntekijöitä
- Työnantaja vastaa kaikkiin kysymyksiin työntekijän puolesta
- Työntekijä ei halua vastata mihinkään kysymyksiin ja ohjaa kysymään työnantajalta
- Kysyttäessä työntekijän henkilöllisyystodistusta käy ilmi, että asiakirja onkin työnantajan hallussa ja/tai työnantaja tuo sen tarkastajalle nähtäväksi
- Työntekijä ei osaa sanoa, paljonko saa palkkaa
- Palkkalaskelmista käy ilmi, että kaikkien työntekijöiden palkka maksetaan samalle tilille
- Kysyttäessä työntekijä kertoo maksaneensa työpaikasta
- Työpaikalla on paljon henkilöitä, joiden vuoro on jo työvuoroluettelon mukaan päättynyt tai heillä pitäisi olla vapaapäivä
- Työpaikalla on nähtävissä virallinen työvuoroluettelo, mutta toisessa tilassa on todenmukaisia työaikoja kuvaava luettelo (esimerkiksi kokkien työvuoroluettelo ravintolan keittiössä)
- Työsopimukset ovat suomeksi mutta työntekijä ei puhu tai ymmärrä suomea
- Työntekijät joutuvat tekemään työtä ilman asianmukaisia suojavälineitä tai työolosuhteet ovat epäasianmukaiset
- Työpaikalla näkyy merkkejä asumisesta. Esimerkiksi varastossa tai muussa vastaavassa tilassa on sänky/patja, matkalaukku ja/tai paljon henkilökohtaisia tavaroita
- Työntekijä asuu työnantajan luona
- Työntekijöissä näkyy pahoinpitelyn tai aliravitsemuksen merkkejä ja/tai muuta oireilua
- Työntekijä kertoo, ettei hänellä ole vapaapäiviä tai lomaa
- Työntekijä kertoo, että hän tekee ylipitkiä päiviä tai hänellä on palkanmaksuun liittyviä ongelmia
- Maatiloilla ja muissa (työ)kohteissa, jossa työntekijöille järjestetään asuminen työpaikan lähetyvillä, on epäasianmukaiset asumisolosuhteet
- Työntekijöillä ei ole vaadittavaa työlupaa. Tällöin hän voi olla haavoittuvainen hyväksikäytölle
- Työntekijä ei tiedä, missä päin Suomea asuu ja työskentelee
- Työntekijä kertoo, että työpaikalle ja sieltä pois on vain työnantajan järjestämä kuljetus
- Verrattaessa työnantajan tulorekisteriin ilmoittamia tietoja ja palkkalaskelmia luvut ovat ristiriidassa

Työperäisen hyväksikäytön paljastamiseksi tarkastuksella olisi aina puhuttava työntekijöitä ja kysyä vähintään palkkaukseen ja asumiseen liittyvistä seikoista. Sopivia kysymyksiä on listattu seuraavassa laatikossa sekä tarkistuslistassa 3.

Sopivia kysymyksiä työntekijälle esitettäväksi

Kuinka paljon saat palkkaa?

Onko sinulle maksettu erillistä korvausta ilta-, yö- ja viikonlopputyöstä?

Oletko saanut ylimääräistä rahaa siitä, että olet työskennellyt normaalia enemmän (jos ilmoitettu työaika yli 40h viikossa)?

Tiedätkö, paljonko sinun kuuluisi saada Suomessa palkkaa siitä työstä, jota nyt teet? Osaatko sanoa, mikä on Suomessa normaali työaika viikossa?

Oletko maksanut työpaikasta? Oletko velkaa työnantajalle?

Miten pitkiä työpäiväsi ovat olleet?

Onko työpaikalla työvuorolistaa, johon on merkitty työaikoja? Pitävätkö siihen merkityt työajat paikkansa?

Onko sinulla vapaapäiviä?

Missä asut ja miten kuljet töihin?

Muista myös pyytää aina työntekijän yhteystiedot!

Työntekijöiden puhuttaminen tulisi mahdollisuuksien mukaan tehdä erillisessä huoneessa ilman työnantajan läsnäoloa. Työnantajalle on hyvä ilmoittaa, että kyseessä on normaali toimenpide, jottei työnantajalle synny sellaista kuvaa, että työntekijä on itse ollut työsuojeluviranomaiseen yhteydessä. Vastaavasti vilpillisesti toimiva, suunnitelmallinen työnantaja voi puolestaan käyttäytyä erittäin korrektisti ja ystävällisesti ja ottaa esiin täydelliseltä vaikuttavat asiakirjat, vaikka tosiasiallisesti hän hyväksikäyttää omia työntekijöitään eri tavoin.

Ulkomaalaisten työntekijöiden voi olla vaikea luottaa viranomaisiin ja kertoa kohtaamistaan epäkohdista viranomaisille. Ei pidä olettaa, että he osaavat sanottaa omaa kokemustaan rikoksena. Työntekijöitä puhutettaessa heitä ei tule painostaa kertomaan asioistaan, jos he vaikuttavat

pelokkailta tai muuten haluttomilta puhumaan. Syynä voi hyvin olla, että he pelkäävät työnantajan tai toisten työntekijöiden kuulevan heidän kertomuksensa. Tämän vuoksi työnantajaa tai toista työntekijää ei tule ikinä käyttää tulkkina, vaikka he itse tähän tarjoutuisivat. Jos tarkastuksella herää epäily työperäisestä hyväksikäytöstä, mutta työntekijällä ja tarkastajalla ei ole yhteistä kieltä, tarkastaja voi tilata puhelintulkkauden työsuojeluhallinnon käännös- ja tulkkausohjeen mukaisesti. Lisäksi työntekijöille on hyvä antaa tarkastajan omat sekä mahdollisuuksien mukaan Rikosuhripäivystyksen ja Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän yhteystiedot, jotta työntekijä voi halutessaan myöhemmin olla yhteydessä auttaviin tahoihin.

Tapauksia voi tulla ilmi myös työntekijöiden omasta aloitteesta. Tällöin kyse on yleensä palkkasaataviin liittyvistä ongelmista, jolloin työsuojelutarkastajan pitää itse ymmärtää kysyä lisätietoa tilanteesta ja siihen liittyvistä seikoista työperäisen hyväksikäytön ja/tai ihmiskaupan tunnistamiseksi (ks. esimerkkikysymyksiä tarkistuslistasta 3).

Vaikka tarkastuksella havaitaan viitteitä ihmiskaupasta tai muusta vakavasta työperäisestä hyväksikäytöstä, työsuojelutarkastaja tekee tarkastuksen loppuun normaaliin tapaan. Tarkastuksen jälkeen tarkastajan tulee kuitenkin viipymättä ottaa yhteyttä kyseisen poliisilaitoksen ihmiskauppahyödyshenkilöön. Jos yhdyshenkilö ei ole tiedossa, yhteystiedot voi pyytää poliisilaitokselta. Jos tieto välitetään sähköpostitse, tarkastajan tulee muutaman päivän sisällä varmistua siitä, että viesti on mennyt perille ja siihen on reagoitu.

Jos tarkastuksella on akuutti työntekijän tai tarkastajan henkeen tai terveyteen kohdistuva uhka, tulee soittaa yleiseen hätänumeroon 112.

Muussa tapauksessa on tapauksen tutkinnan kannalta parempi suunnitella toimenpiteet ajan kanssa. Jos kuitenkin on syytä epäillä, että työntekijät poistuvat työpaikalta välittömästi tarkastuksen jälkeen, tulee poliisiin ottaa heti yhteyttä. Kokemuksen mukaan näin tapahtuu usein esimerkiksi rakennustyömailla, joissa laittomat työskentelevät työntekijät eivät enää palaa samalla työmaalle tarkastuksen jälkeen.

Jollei valokuvaaminen herätä liikaa huomiota, tarkastaja voi kuva tarkastuksella esim. asuinolosuhteita. Joka tapauksessa olosuhteet on syytä kirjata muistiin hyvin siltä varalta, että poliisi haluaa myöhemmin kuulla tarkastajaa todistajana asiassa.

Mitä pitää tehdä, jos havaitsee merkkejä ihmiskaupasta tai työperäisestä hyväksikäytöstä?

Yhteys alueelliseen poliisiin ja/tai ihmiskauppakontaktihenkilöön ja sen perusteella keskustelu poliisin kanssa jatkotoimenpiteistä

Jos tarkastuksella on akuutti työntekijän tai tarkastajan henkeen tai terveyteen kohdistuva uhka, tulee soittaa yleiseen hätänumeroon 112

Yhteydenotto ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään (<http://www.ihmiskauppa.fi>) numerossa 029 54 63 177 (tarkempi yhteydenotto vaatii yleensä kontaktia työntekijöihin sekä heidän suostumustaan ilmoittaa tilanteesta eteenpäin, konsultoida voi aina)

Yhteydenotto ihmiskaupan uhreja auttaviin järjestöihin, esimerkiksi Rikosuhripäivystykseen <https://www.riku.fi/yhteystiedot> (tarvittaessa voi konsultoida esimerkiksi Rikosuhripäivystyksen ihmiskaupan uhrien auttamistyön erityisasiantuntijaa Pia Marttila, pia.marttila@riku.fi, 040 630 9669); ks. myös http://www.ihmiskauppa.fi/hae_apua/valtion_ja_jarjestojen_tarjoama_apu_ihmiskaupan_uhrille

Tiedon välittäminen epäasiallisista asumisolosuhteista palo- ja/tai terveystarkastajille – myös yhteistarkastus on mahdollinen, jos on vihjetietoa asiasta jo ennen tarkastusta

Rikosilmoitus poliisille olemassa olevan pohjan mukaisesti

A series of horizontal dotted lines for writing, spanning the width of the page.

